

minh vào sự khốn cùng vực thẳm. Daniel Halévy đã viết rất đúng rằng: "Đã từng có cơ hội cho một cuộc đối thoại vĩ đại giữa hai người đàn ông này: Marx, nhân vật chính của cuộc cách mạng của quần chúng vô sản, và Proudhon, nhà vô địch của cuộc cách mạng vị nhân sinh. Cuộc đối thoại đã thất bại và Marx là người phải chịu trách nhiệm, bởi vì cái giọng điệu mà ông ta tạo ra ngay từ đầu đã khiến cho những cuộc thảo luận được kỳ vọng trở nên bất khả thi."

B. Marx và Lassalle

Karl Marx là ai, cội nguồn của biết bao thảm họa trong suốt hai thế hệ vừa qua? Ông sinh năm 1818 trong một gia đình luật sư gốc Do Thái tại tòa giám mục cũ ở Trier, với tư cách là thần dân của Vua Frederick William III, sau khi Hội nghị Vienna phân bổ các giáo phận vùng Rhenish cho nước Phổ. Khi cậu bé tròn sáu tuổi, cha cậu đã cải đạo sang đức tin Lutheran của người chủ mới gốc Phổ chứ không theo đạo Công giáo của vùng đất này. Thật khó để xác định liệu bước đi này được thực hiện vì lý do tôn giáo hay xã hội. Toàn bộ gia đình dần dần làm theo, nhưng có một chi tiết rất đáng chú ý là ngay khi cậu bé Karl biết đọc, cậu đã cùng cha nghiên cứu các tác phẩm của Voltaire – người không hẳn là một kẻ vô thần nhưng chắc chắn là một người luôn nhạo báng Kitô giáo chính thống. Sau khi hoàn thành chương trình Gymnasium (trường trung học phổ thông và cao đẳng cổ điển), ông theo học luật và triết học tại các trường Đại học Bonn và Berlin. Ông viết một luận án về Epicurus, người có triết học mang đậm màu sắc duy vật, để nộp cho Đại học Jena và được trao bằng tiến sĩ tại đây. Tại Berlin, Marx thời trẻ chịu ảnh hưởng mạnh mẽ từ Hegel và trường phái của ông.

Sẽ rất thú vị nếu phân tích không chỉ sự phát triển về mặt trí tuệ mà còn về mặt cảm xúc của chàng thanh niên Marx. Mối quan hệ giữa ông và mẹ ruột khá tồi tệ; tuy nhiên, ông lại rất thân thiết với cha mình, và một điều đáng lưu tâm là ông luôn mang theo bên mình bức ảnh của cha, bức ảnh mà sau này Engels đã đặt vào quan tài của ông. Mặc dù vậy, cha ông hiểu rất rõ những điểm yếu của con trai mình, người đã tiêu tốn những khoản tiền đáng kể (cho những mục đích mà nghiên cứu chưa bao giờ làm rõ). Khi ông viết thư cho cha mình phàn nàn rằng ông là một kẻ "bị giằng xé" (*zerrissene*), cha ông đã đáp lại: "Nói một cách thành thực, Karl thân mến của ta, ta không thích cái từ ngữ hiện đại này, thứ đóng vai trò như một tấm bình phong cho những kẻ yếu đuối đang mâu thuẫn với thế giới chỉ vì họ không thể sở hữu những cung điện trang hoàng long lẫy, những khối tài sản kếch xù và những cỗ xe ngựa thanh lịch mà không cần phải nỗ lực hay lao động. Sự 'giằng xé' [*Zerrissenheit*] này đối với ta là một sự kinh tởm, và ta ít